

УДК 72.013

І. В. Коротун,*к.а. доцент каф. будівництва та архітектури**Чернівецького національного університету ім. Ю. Федьковича***АРХІТЕКТУРНІ ЗАСОБИ ФОРМУВАННЯ МІСЬКОГО ПРОСТОРУ**

Анотація: у статті розглядається актуальна проблема сучасної архітектурної діяльності – формування міського простору засобами архітектури

Ключові слова: простір, архітектурне середовище, образ.

Принципи формування об'ємно-просторових композицій міської забудови засновані на закономірностях перцептивного сприйняття. Позитивна оцінка просторових композицій відбувається у тому випадку, коли реальне враження від архітектурного об'єкту співпадає з очікуваним. Просторові образи міста сприймаються людиною послідовно зі ступенем засвоєння міського середовища. Рівні засвоєння та сприйняття міського середовища умовно поділяються на п'ять етапів. На вищому рівні „екзо” сприйняття образу міста відбувається з зовнішніх просторів. На наступних: „мега”, „макро” і „мезо” - з внутрішніх. Нижчий „мікро” – рівень утворюється внутрішнім простором споруд. Сучасний рівень розвитку технологій надає можливості якісних перетворень існуючої системи архітектурного проектування. У чому полягає їх актуальність? Насамперед у поверненні архітектурі її значення просторового мистецтва. Збереження цінних якостей існуючого історичного середовища при містобудівній діяльності, пов'язаній з ущільненням, реконструкцією історичної забудови. Та, насамперед, надання виразності і гармонійності забудові – при забудові нових міських територій. Повернення міському середовищу властивостей, що були притаманні історичній забудові міст протягом відомого континууму їх розвитку і які були загублені деструктивними ідеями застосування масової типізованої архітектури 20 століття. Нові тенденції формування напрямків розвитку у сфері містобудування та архітектури вимагають принципових змін існуючих підходів до організації процесів містобудівного та об'ємного проектування. Перехід до нових формацій управління процесом системного планування просторового містобудівного розвитку у першу чергу стосується пошуків переходу від площинного проектування генеральних планів міських територій до об'ємного, просторово – композиційного. Так само, як 100 років тому назад постало актуальне питання сегрегації цих двох важливих сфер архітектурної діяльності, сьогодні стає актуальною їх інтеграція. Мається на увазі не ліквідація однієї з спеціалізацій. Скоріше пошук ділянки їх універсального сполучення. Для цього до низки

утилітарних питань, розв'язання яких сьогодні складає першочергові задачі містобудівного планування (планувальні структури, транспорт, інженерні комунікації та ін.), рівноцінною складовою повинна додатись художньо – естетична: просторова організація забудови. Таким чином, власне сам міський простір повинен розглядатись як важливий компонент дослідження і діяльності архітектора. *Мета* професійної архітектурної діяльності – створення комфортного, гармонійного, художньо виразного міського просторового середовища. *Завданням просторового містобудування* є утворення багатовимірних художньо виразних просторово - планувальних структур та створення відповідних умов їх сприйняття.

При цьому у якості *об'єкта* діяльності і досліджень має виступати міський простір (диференційований за відповідними рівнями сприйняття). *Предметом* діяльності архітектора при цьому виступають міські території з перспективною або сформованою комплексною забудовою, при цьому, архітектура (комплексна забудова, окремі будівлі, споруди, ландшафтне проектування, ін.) повинна сприйматись, в першу чергу як *засіб* формування простору.

Виокремимо 2 групи архітектурних засобів формування міського простору: *планувальні і просторові*. Зрозуміло, що закладені генеральними планами планувальні рішення є передумовою формування просторових композицій (власне це є ланка суміщення містобудівного та об'ємного проектування). Для забезпечення подальшого просторового проектування необхідні наступні умови. Структуризація каркасу міської забудови (пробивка вулиць, розробка площ, розбивка на квартали). Утворення «вузлів» містобудівного каркасу – громадські центри, території підвищеної комунікативної активності (як правило – місця подальшого розміщення доміантних, або субдоміантних споруд). *Розробка системи планувально – візуальних осей* – одна з найбільш важливих складових просторового проектування (осі, межі, орієнтири) Створює певні умови сприйняття архітектурного середовища, передбачає формування запланованих перспективних ракурсів, фокусів, візуальних фронтів сприйняття забудови. При формуванні просторових композицій, для означення центру композиції, використовуються для спрямування комунікативних потоків. Візуальні осі підпорядковуються планувальним осям комунікативних зв'язків пішохідного (транспортного) руху. Наприклад, важливим планувальним прийомом перетворення простору є «злам» планувальної осі вулиці. Утворюється як на перехрестях так і при значній довжині вулиць. Досягається відхиленням планувальної осі вулиці від 5^0 до 25^0 на проміжках від 200 до 500 метрів, що складає, за Кристофером Александером межу універсальної відстані між

вузлами активності міських структур. При цьому, як правило, осьовий вектор фіксує значний просторовий композиційний акцент забудови. «Злами» утворюють зміни ракурсів сприйняття що є додатковим чинниками покращення психологічної комфортності міського середовища.

До другої групи архітектурних засобів формування міського простору належить просторове моделювання, яке, власне і створює образ міста. У обсягу даної публікації не зупинятимусь на розширеному тлумаченні рівнів ієрархії забудови, які створюють 5 рівнів сприйняття (формування) зовнішнього міського простору, за прийнятою автором класифікацією [2]. На усіх рівнях необхідним фактором організації простору виступає створення *системи висотних орієнтирів*, формування ієрархічних рівнів – домінантних (на вищих рівнях) та субдомінантних висотних акцентів забудови. Вертикальна вісь відіграє головну роль у побудові візуально - осьових просторових композицій. Домінантні споруди мають мати відповідну базу у вигляді фонові забудови. Допоміжним засобом просторової організації являється створення системи субдомінантних орієнтирів за допомогою наріжних кутових споруд у квартальній забудові, які фіксують у просторі геометричну форму каркаса – «вузли каркаса», а також за допомогою об'ємних архітектурних елементів щипці, вежі, еркери), створюють субсистему візуальних орієнтирів. Це надає можливість визначити напрямок та відстані до об'єктів. *Внутрішній міський простір* утворюється замкненими контурами за допомогою взаємно перпендикулярного розміщення планувальних осей та площин фасадів. Прийом організації простору, що отримав назву є *перцептивна перспектива*, він заснований на доведеному науковому факті феномену сприйняття людиною простору: близький простір – по одних законах, більш віддалений – за іншими: у зоровій свідомості близькі предмети сприймаються в «зворотній перспективі» із зазначеним природним відхиленням [3]. На рівні перцептивного сприйняття людина, що розглядає предмет, поданий у зворотній перспективі, психологічно наближає його, підсвідомо збільшує його у своїй уяві.

Останні тенденції розвитку вітчизняного проектування доводять необхідність концентрації професійної уваги (як в освіті так і в професійній діяльності) на проблемах гуманізації середовища. Мається на увазі середовища а) зручного для перебування – відсутність бар'єрів, транспортна доступність, забезпечення необхідних життєвих функцій;
б) створення психологічно комфортного художньо виразного міського простору, співзвучного людині, здатного подарувати людині відчуття естетичної насолоди, або, як висловлювався відомий австрійський теоретик Камілло Зітте - «відчуття щастя від пізнання нових прекрасних міст».

Можна навести позитивний приклад сформованого міського середовища – відома на весь світ Рінг штрассе у Відні. Середовище, простір якого сформований виразною архітектурою, зеленими ландшафтами, зручними пішохідними зв'язками у поєднанні з паліативними заходами, що мають велике значення: спеціальне покриття доріг (безшумний рух транспорту), виокремлені пішохідні та велосипедні доріжки, організація з'їздів для інвалідів-візочників, звукових сигналів для сліпих, паркувальних місць для велосипедів, контроль за рівнем викидів, заборона на звукові автомобільні сигнали, чистота та інші складові, які стосуються більш сфери культури та економіки, ніж архітектури, але являються обов'язковими складовими. Не обходиться і там без запеклих професійних дискусій: при проектуванні Музею сучасного мистецтва МУМОК професійний дискурс тривав значний час і призвів до значних змін у проектній документації. Це доводить, що при раціональному підході існує гіпотетична можливість досягти оптимальних результатів для професійного «єго» і для громадської користі.

Актуальний для вітчизняного проектування просторовий підхід при організації системного планування розвитку генеральних планів міст, детальних планів забудови території, при розробці локальних завдань на проектування у вигляді містобудівних умов та обмежень органами місцевого самоврядування надасть можливість створювати просторово виразну забудову та повернути сучасній архітектурі колишнього високого статусу просторового мистецтва.

Література

1. Мейтленд Б. Пешеходные торговые – общественные пространства / Пер. с англ. А.Р. Анисимова; под ред. И.Р. Федосеевой, – М.: Стройиздат, 1989.
2. Коротун І.В. Принципи архітектурно – планувальної організації ансамблевої забудови. Дисертація на здобуття н. ст. канд. арх.. К.: 2006.
3. Раушенбах Б.В. Геометрия картины и зрительное восприятие.- С-Пб.: Азбука-классика, 2002. – 320с.

Аннотация

В статье рассматривается методология формирования городского пространства.

Ключевые слова: пространство, архитектурная среда, образ.

Abstract

In article are considered actual problem to modern architectural activity – a shaping town space architectural facility.

Key words: space, architectal ambience, form image.

УДК 72.013

І. В. Коротун,*к.а. доцент каф.**Будівництва та архітектури Чернівецького
національного університету ім. Ю. Федьковича***АРХІТЕКТУРНІ ОБ'ЄКТИ І АНСАМБЛІ – КАТАЛІЗАТОРИ
УРБАНІСТИЧНОГО РОЗВИТКУ**

Анотація: у статті аналізується містобудівна структуро-утворююча роль об'єктів та архітектурних ансамблів.

Ключові слова: архітектурний ансамбль, простір, розвиток, міська забудова.

Розвиток архітектури – безперервний процес. В різні періоди розвитку провідна роль у ньому переходила до різних держав та їх столиць. Ансамблі Давнього Вавилону являють собою цитаделі – зародки громадського центру міста. Значні за розмірами будинки, що не гармоніювали з людським ростом, об'єднувались в єдиний ансамбль площею. Вавілонські ансамблі, як і ансамблі давнього Єгипту залишались відокремленими від міста, ховаючись від нього за високою стіною цитаделі, або розташовуючись на насипних пагорбах. У період античності архітектурний ансамбль (Агора, Акрополь) стає невід'ємною складовою міської забудови. Центром політичного та культурного життя римського міста являвся форум – місце для народних зібрань, урочистих процесій та церемоній, відправи правосуддя, місце знаходження найбільш значущого храму. Ансамблі громадських центрів періоду античності в період середньовіччя перетворюються на укріплені дитинці. Прототипом багатьох європейських архітектурних ансамблів періоду середньовіччя являються укріплені монастирі-цитаделі Візантії. Храмова споруда, що являється композиційним і духовним центром архітектурного ансамблю, розміщена в центрі архітектурної композиції. За вимогами культових церемоній, її оточує вільний простір, який по периметру замикається келійними корпусами, стіни яких за зовнішнім контуром співпадають з оборонними мурами. Концептуальною основою композиційної побудови історичних архітектурних ансамблів є ієрархічна підпорядкованість об'єктів архітектури відповідно до функціонального призначення і виникаючою, у зв'язку такою ієрархією, новою просторовою структурою міст, вузловими елементами якої стають об'єкти – доміанти. Планувальна схема архітектурного ансамблю візантійського укріпленого монастиря стала прототипом громадських центрів „вільних міст”: Ринкова площа з будинком Ратуші, Кафедрального собору, торговими

приміщеннями - діловим і громадським центром міста (незалежно від величини та чисельності населення) з політичним самоврегулюванням. Силуети багатьох історичних міст із головними архітектурними домінантами – культовими спорудами сформувалися у період 11-13 століття, який прийнято називати бюргерським. Поширення (починаючи з 13 століття) на території Східної і Північної Європи магдебурзького права сприяло впровадженню в плановий розвиток міського організму архітектурного елементу - ринкової площі з будинком Ратуші – символом бюргерського міста, та собору. Храм (в окремих випадках, при наявності декількох концесій, – храми) – центр духовної і культурної діяльності; Ратуша – центр громадського управління, адміністрація; наземний простір площі – торгівля. Три основні громадські функції, властиві міській життєдіяльності того часу, формують громадські центри міст до дійсного часу. У період середньовіччя Європа утворила своєрідну модель архітектурно-просторової композиції міста з багаторівневою системою сприйняття, емоційно-естетично насиченим архітектурним середовищем. Семантика (знаковість) архітектурної мови надає можливість за допомогою зовнішніх ознак та орієнтирів визначити особливості укладу конкретного міста, рівень і спосіб життя, віросповідання і т.д. і кожного городянина. Як правило, центром композицій Ринкових площ являється міська Ратуша (в окремих випадках у центрі площі розміщався собор). Периметр площі замикається щільною стрічковою забудовою з переважною житловою функцією. Планувальна схема міста складається з центральної ринкової площі, прилеглих до неї кварталів житлової забудови та оборонних мурів. Приклади організації Ринкової площі великих і малих європейських міст демонструють традиції формування громадського центру міста, керованого положеннями Магдебурзького права, що існувала протягом тривалого періоду від 13 до 19 століття нашої ери. Випрацьовується стійкі до змін морфотипи, наприклад, споруд Ратуші, які проіснували від періоду середньовіччя по 20 століття. Зодчество періоду Італійського Ренесансу з'явилося природним продовженням емпірики створення міського середовища. Ренесансний період генерує планувальну схему ідеального укріпленого міста, в якому поєднуються функціональні вимоги раціонально організованого містобудівного комплексу та оборони.

У період абсолютизму, кінець 16 століття, відбувається сегрегація культових та політичних центрів. У європейській архітектурі поширюється будівництво архітектурних ансамблів політичних резиденцій. з поєднанням житлових, адміністративних та обслуговуючих функцій та значних рекреаційних територій. Королівські, царські резиденції (на період будівництва) розташовуються поза зоною житлової міської забудови. Ці

ансамблі, як центри тяжіння, з часом або зростаються з міською тканиною (житловою забудовою), або утворюють нові міста.

Типологія архітектурних об'єктів та планувальна структура міст до початку 19 століття пов'язані з ідеями бароко і класичними композиціями, що являлись продовженням ренесансних ідеалів в архітектурі.

Еволюційні зміни у розвитку архітектури, що відбулись в кінці 18 та протягом 19 століть, та у 20 столітті пов'язані з глибокими соціально - політичними змінами у суспільстві, переходом від феодалізму до капіталізму, та виникнення нового містобудівного явища – грюндерської архітектури з головною ознакою – вулицями-коридорами, які компонувались за принципами ансамблевості, та виконували субдомінантну роль по відношенню до «вузлових» архітектурних ансамблів.

Отже, архітектурні ансамблі протягом усього процесу розвитку являли собою найбільш потужні, з усіх створених людиною, твори мистецтва. Об'єкти – „магніти” масового відвідування, або, за висловленням О.Е. Гутнова «території високої функціональної активності [1]» виступають в якості каталізаторів урбаністичного розвитку. До цих об'єктів належать споруди, комплекси та ансамблі громадського призначення: адміністративні будинки, магазини та центри, заклади культури, спортивні комплекси та ін. На сучасному періоді розвитку найбільш ефективними являються ансамблі з інтегрованими функціями, які набувають значення громадських центрів. Насамперед це містобудівні ансамблі, що у столицях різних країн світу отримали англійську приставку «сіті». Архітектурні ансамблі являються вузлами містобудівної структури, місцями поживленої економічної і адміністративної діяльності і дозволя городян. Архітектурні ансамблі являються зародком міста, або нового району міста, в процесі подальшого розвитку навколо ансамблів швидко наростає тканина житлової забудови. У подальшому просторова організація структури архітектурної забудови передбачає наявність складу обов'язкових характеристик: шляхи, межі, райони і орієнтири [2], за допомогою яких відбувається просторове формоутворення архітектурної забудови. Складність архітектурної форми, художня виразність образу не повинні розчинятися логічності структурної побудови. Структурна побудова та художня форма повинні бути засновані за об'єднуючими принципами, що мають здатність подолати протиріччя факторів, які впливають на утворення архітектурного образу, забезпечити цілісність та просторову виразність архітектури.

Література

1. Гутнов А.Э. Эволюция градостроительства. Стройиздат -М., 1984- 256с.

2. Мейтленд Б. Пешеходные торгово – общественные пространства: Пер. с англ. А.Р. Анисимова; под ред. И.Р. Федосеевой, – М.: Стройиздат, 1989. - 159с.

3. Коротун І.В. Принципи архітектурно – планувальної організації ансамблевої забудови. Дисертація на здобуття наукового ступеня канд.. арх.. К.: 2006.

Аннотация

Анализируется градообразующая роль архитектурных ансамблей.

Ключевые слова: архитектурный ансамбль, катализатор, городская застройка.

Abstract

It is Conducted analysis dug architectal ensembles in progress town construction

Key words: Architectalensemble, catalyst, town construction.

УДК 727.3

О. А. Крыжантовская

*аспирант кафедры архитектуры
зданий и сооружений ОДАБА*

ИСТОКИ АРХИТЕКТУРНО-ХУДОЖЕСТВЕННОГО ОБРАЗОВАНИЯ В ОДЕССЕ В ПЕРИОД С 1837 ПО 1917 ГОД

Аннотация: статья посвящена зарождения архитектурно-художественного образования в Одессе. Рассматриваться особенности обоих видов образования в контексте исторического развития города. Автор показывает, что в зависимости от общественных потребностей, тот или иной вид образования занимает главную роль.

Ключевые слова: чертежная мастерская, проектировщики, архитектурно-строительный, школа черчения и рисования, художественно-живописное отделение, чертежно-строительное отделение.

Одесса один из немногих городов Украины построенный по заранее разработанному плану, утвержденному в 1794 году, вместе с указом Екатериной II об основании города. В действительности это была лишь схема, в последствии, уточненная и доработанная автором Ф.П. Деволаном.

В течении первого десятилетия в городе строятся больше тысячи зданий и сооружений. Городские власти, уделяя особое внимание внешнему виду Одессы, приглашают архитекторов и конструкторов из Италии, Испании и Франции, таких как: С. Вентури, Том де Томон, А. Монферран, Франциск и Джованни Фраполли, А. Дигби, Ф. Боффо, Д. Торичели, Луи Цезарь Отто, К. Даллакка, Ф. Моранди и других.